

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Димитър Веселинов Димитров

За научните трудове и научните приноси

на доц. д-р Илка Любенова Бирова

Кандидат в конкурс за професор по 2.1. Филология. Руски език (лингводидактика и превод), ДВ, бр. 24 от 17.03.2023 г.

1. Данни за конкурса

В конкурса за професор по професионалното направление 2.1. Филология. Руски език (лингводидактика и превод), обявен в ДВ, бр. 24 от 17.03.2023 г. за нуждите на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Кл. Охридски“ като единствен кандидат участва доц. д-р Илка Любенова Бирова, дългогодишен щатен преподавател в Катедрата по руски език. Прегледът на документацията, предоставена на Научното жури, показва, че тя отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“.

2. Данни за кандидата

Илка Бирова е възпитаничка на Софийския университет „Св. Кл. Охридски, където през 1982 г. завършва Руска филология като първа специалност и Българска филология като втора специалност. По време на обучението си полага успешно изпити за двата профила – преводачески и педагогически. В трудовата си кариера Бирова пълноценно реализира професионалните си умения и в двете области – като преподавател и като преводач. След завършване на висшето си образование И.Бирова работи 5 години като учител по руски език в 2 софийски училища – 42 СОУ „Х.Димитър“ и 95 СОУ „Проф.Ив.Шишманов“. През 1986 г. след спечелен конкурс е назначена за асистент във Факултета по начална и предучилищна педагогика (ФНПП) на СУ (днес ФНОИ), от 1990 е старши асистент, от 1996 - главен асистент. През 1999 г. пред специализирания съвет по Педагогика към ВАК И.Бирова (тогава с фамилия Гуторанова) успешно защитава дисертация на тема „Специализирано обучение по руски език на български студенти педагози чрез речеви модели в хуманитарния научен текст“ и получава научното звание доктор по педагогика. През 2004 г. в УИ „Св. Кл. Охридски“ е публикувана нейната първа монография „Възможности на ранното чуждоезиково обучение (английски и руски)“. През 2005 г. д-р И.Бирова завършва нова специалност „Английски език и литература“ в СУ и придобива правоспособност на

преподавател по английски език в средното училище. След като през 1998 г. щатната ѝ бройка е прехвърлена във ФСФ, д-р И.Бирова става член на Катедрата по руски език. През 2006 г. е избрана за доцент по руски език в Катедрата по руски език на СУ, където работи до настоящия момент.

Освен университетски преподавател и изследовател, доц. И.Бирова е преводач от руски език (частично и от английски език) основно в сферата на философската и езотеричната проза, както и на енциклопедии и научно-техническа литература. Сред нейните публикувани преводи са следните издания:

С.Н. Лазарев, Диагностика на кармата 1 и 2 част, изд. Гуторанов и син, София, 1996

Н. Рьорих Седемте велики тайни на Космоса, изд. Гуторанов и син, 2008.

М. Радуга Извън тялото, Гуторанов и син, 2006

Д.Харви Свръхсетивното, превод от английски, Гуторанов и син, превод от английски Илка Гуторанова, 2002.

Русия: федерални окръзи и региони – енциклопедия, София, Фондация Устойчиво развитие, 2008, 2013 (И.Бирова - член на преводаческия екип)

Е.Ларина, В.Овчински Кибервойните на XXI век, превод от руски: Илка Бирова,

Валентин Корнилев, Белфорт, съвместно издание с Тангра ИК, 2015 г.

3. Преподавателска работа

След постъпването си на работа в СУ в периода 1986-1998 И.Бирова преподава общ и специализиран руски език на студенти педагози от специалностите начална педагогика, предучилищна педагогика и дефектология във ФНПП. Освен това, д-р И.Бирова дълги години чете лекционния курс „Методика на ранното чуждоезиково обучение (РЧЕО)“ в бакалавърската степен на специалностите начална и предучилищна педагогика, както и курсове в магистърската програма „Ранно чуждоезиково обучение в началното училище“ във ФНПП. Като щатен преподавател в Катедрата по руски език доц. Бирова преподава общ и специализиран руски език на различни специалности в 4 факултета на СУ: Руска филология във ФСФ, Туризм в ГГФ, Икономика и финанси, Стопанско управление в Стопанския факултет, Социални дейности във Факултета по педагогика. През последните няколко години студентите русисти избират и посещават с интерес СИД-а „Играта като метод в обучението по руски език“. От настоящата 2022-23 учебна година доц. Бирова чете лекционен курс „Странознание на Русия“ на бакалаври русисти. В същото време от години доц. Бирова води актуални академични

курсове в сферата на превода. В магистърската програма на Катедрата по руски език „Език.Култура.Превод“ това е курсът „Преводът като интеркултурна комуникация“, а от скоро води СИД „Превод и комуникация в сферата на туризма“ в същата магистърска програма.

4. Данни за научната продукция на кандидата

За настоящия конкурс са представени 1 монография, 1 учебно помагало в съавторство и 48 научни статии, написани на руски, български и английски език, като голяма част от тях са публикувани в авторитетни и индексирани научни издания. Изследователските търсения на доц. Бирова са обединени в 3 научни сфери: 1) методика на обучението по руски език като чужд, в това число и обучението по превод на магистри русисти; 2) въпроси на превода (руско-българския и българско-руския); 3) общофилологически и хуманитарни въпроси. Научната продукция по обем и качество отговаря на обявения конкурс и има подчертано приносен характер.

5. Научно-изследователска дейност

Доц. д-р Илка Бирова е талантлив изследовател в сферата на чуждоезиковото обучение и проблемите на превода, автор на повече от 100 публикации в български и чуждестранни научни издания. Представената за конкурса монография „Игра в обучении русскому языку как иностранному. Исследование игры как образовательного феномена“ (№1 в списъка с публикациите) е първото комплексно изследване на играта като образователен феномен в лингводидактиката. Трудът е новаторски и актуален – той е в руслото на геймификацията, която е една от водещите тенденции в съвременното образование. Монографията е предназначена за изследователи в сферата на езиковото обучение, преподаватели по руски език и други чужди езици, лингвисти, педагози и психолози, студенти и докторанти. Авторката анализира играта като лингвометодически феномен на базата на обучението по руски език, изучаван от българи на различна възраст и различно ниво на обучение. Монографията е публикувана през 2017 г. в Москва, в издателството на Научноизследователския център „Еврошкола“, специализирано в издаването на научна и научно-методическа литература, като голяма част от нея е в сферата на езиковото обучение. Рецензенти на книгата са проф. дпн В.Сафонова от Московския държавен университет „М.Ломоносов“ и проф. д-р Г.Шамонина от Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“. Предисловието на монографията е написано от проф. Е.Пасов,

водеща фигура в руската и световната лингводидактика, заслужил деятел на науката на Руската федерация. Руският учен дава висока оценка за книгата като комплексно изследване на играта в езиковото обучение и подчертава нейната образователна ценност. Проф. Пасов посочва, че доц. Бирова за първи път определя характерните особености на играта, които я отличават от другите учебни методи. В книгата е изградена нова методология на играта, разглеждана като важна и необходима форма на организация на езиковото обучение. Според проф. Пасов много полезни за практиката са анализирани разнообразни игрови технологии и игрови занятия, използвани в езиковото обучение в различни образователни степени – от детската градина до висшето училище.

Като структура монографията е състои от увод, четири глави, заключение и две приложения. В първата глава на книгата доц. Илка Бирова представя прецизно и изчерпателно понятийния апарат на своето изследване. Феноменът игра е разгледан в контекста на различни хуманитарни науки: философия, лингвистика, педагогика, психология, психолингвистика, лингвометодика. Авторката задълбочено представя различни аспекти на феномена игра в посочените хуманитарни науки, като в центъра на нейния изследователски интерес е играта в лингвометодиката. Налице е висока ерудиция, научна добросъвестност и прецизен сравнителен анализ. Във втората глава на монографията е представен натрупаният досега богат опит в използването на игровите технологии в чуждоезиковото обучение. Разгледани са примери от практиката на Валдорфските училища в Германия и други страни, в хуманно-личностната педагогика на Ш.Амонашвили в Грузия, в сугестопедичния метод на д-р Г. Лозанов в България. В третата глава са представени резултатите от две интересни изследвания, проведени и анализирани от авторката. Първото е анкетно проучване, проведено през 2016 г. сред 125 преподаватели по различни чужди езици, за отношението към различни форми на обучаващата игра и степента на нейното приложение в практиката. Направен е изводът, че въпреки преобладаващата положителна нагласа на преподавателите, играта се използва епизодично в учебната практика, т.е. налице е „игрови дефицит“. Такъв дефицит е установен и по отношение на учебната литература по руски език като чужд. В тази глава са представени резултатите от изследване на учебници и учебни пособия, издадени в Русия и България в периода 1998-2016. Установено е, че игрови упражнения, дидактични езикови игри и други технологии рядко присъстват в разгледаните учебници и пособия, с изключение на тези, които са

предназначени за предучилищното и началното обучение по руски език. В четвъртата глава е представена цялостна авторска концепция за обучение по руски език като чужд с активното участие на игрови технологии на всички етапи в обучението на деца и възрастни. Дадени са конкретни методически указания за организиране и реализация на играта на различни етапи в обучението. Представени са примерни игрови занятия за различна аудитория обучаеми: като се започне от работата с деца в предучилищна и начална училищна възраст, и се стигне до обучението на ученици и студенти (филолози и нефилолози).

Със своето комплексно и солидно научно изследване доц. Илка Бирова убедително защитава основната си теза: играта като образователен феномен е необходим компонент в съвременните системи за чуждоезиково обучение както на деца, така и на възрастни. Тя следва да се прилага в адекватно съчетание с традиционните учебни методи и дейности, съобразно възрастта на обучаваните, характера и нивото на обучението. Представената монография има висока научна стойност както в теоретичен, така и в приложен аспект. Тя разкрива високата лингвистична и методическа култура на авторката, нейния ясен, последователен и прецизен научен стил. Ще посоча също така факта, че в периода 2018-2019 г. монографията на доц. Илка Бирова е представена в Прага, Лодз, София и Варна пред чешки, полски, руски и български преподаватели по руски и други чужди езици. Книгата предизвиква жив интерес и положителни отзиви. Тя вече има своите читатели и последователи не само в България, а също така в Русия, Чехия, Полша, Словакия. Искам да подчертая, че монографията на доц. Илка Бирова е значимо научно изследване с новаторски и приносен характер. Самият факт, че научна монография на български изследовател е издадена за първи път в специализирано московско издателство и получава висока международна оценка е признание не само за доц. Илка Бирова. Това е признание за българската русистика, за приноса на българските учени. Монографията е ценен източник за нашата научноизследователска и преподавателска общност в сферата на чуждоезиковото обучение.

С високи научни и приложни качества се отличава също така представеното методическо помагало за учители „Русский язык как иностранный в детском саду“ (№2). То е полезен методически справочник за българските учители, които преподават руски език като чужд на деца в предучилищна възраст. Макар че е национално

ориентирано, считам, че помагалото може да бъде използвано от учители русисти и в други страни за целите на ранното обучение по руски език в детската градина.

В представените за конкурса статии по лингводидактика прецизно и по нов начин са анализирани теоретични лингвометодически въпроси (1.6), представени са характерните особености на обучаващата игра и нейната реализация в езиковото обучение в детска и възрастна аудитория (1.7,1.15,1.16,1.19,1.21,1.22), проучена е спецификата на специализираното обучение по руски език на студенти икономисти (1.25,1.26) и други актуални въпроси, като предимствата и недостатъците на дистанционното обучение по руски език в Университета в условията на карантина през 2020-2021 г. (1.28) Високи теоретико-приложни качества имат също така статиите по превод и обучението по превод, в които доц. Бирова прецизно анализира аспекти на руско-българския и българско-руския превод на разнообразни по стил и жанр текстове, (2.1, 2.2, 2.3, 2.5, 2.6, 2.7., 2.8) и тяхната реализация в обучението по превод на магистри русисти. (1.5,1.17,2.10,2.11) Искам да подчертая, че обучението по превод е все още слабо проучена сфера в университетската лингводидактика, която доц. Бирова успешно разработва, като се опира на богатия си преводачески и преподавателски опит.

Към посоченото дотук ще добавя, че през годините доц. И.Бирова взема активно участие в научни конференции и семинари у нас и в чужбина, реализира преподавателски мобилности, работи усърдно като ръководител и член на научни проекти: както вътрешноуниверситетски, така и национални, а също така е член на международен проект по програмата „Еразъм +“ „Learning Games. Exchange of Good Practices in Adult Education“ (2016-2018). Темите на проектите са в сферата на превода, обучението по превод, обучаващата игра и специализираното обучение по руски език на български студенти в Университета.

Заклучение

Цялостната преподавателска и научно-изследователска дейност на доц. Илка Бирова имат висока академична стойност. Представените за конкурса научни трудове са иновативни, задълбочени и с ярко изразени научно-приложни приноси. Изложеното дотук ми дава основание напълно убедено да гласувам **положително** за избирането на **доц. д-р Илка Любенова Бирова** на академичната длъжност **„професор“** в СУ „Св. Кл. Охридски“ по професионалното направление **2.1. Филология. Руски език (Лингводидактика и превод)**.

Дата 12.06.2023 г.

Проф. д-р Димитър Веселинов